

DE DIALECTEN IN ZEEUWS-VLAANDEREN

Zeeuws-Vlaanderen ligt op het raakpunt van de Vlaamse, de Zeeuwse en de Brabantse invloedssferen. Indien de geschiedenis haar 'normale' loop had gekend, dan hadden de Zeeuws-Vlaamse dialecten ongetwijfeld volop deelgenomen aan de processen die aan het Vlaamse taallandschap vorm hebben gegeven. Zeeuws-Vlaanderen maakte immers zowel bestuurlijk als sociaal-economisch integraal deel uit van het graafschap Vlaanderen.

Het is echter anders gelopen. De Tachtigjarige Oorlog tussen Spanje en de protestantse 'rebellens' werd goeddeels uitgevochten in het strategisch gelegen Zeeuws-Vlaanderen. Het gebied raakte totaal verwoest; de dijken werden meer dan eens doorgestoken; de bevolking was op de vlucht. Tijdens het Twaalfjarig Bestand (1609-1621) werd een begin gemaakt met de herbedijking in West-Zeeuws-Vlaanderen en het Land van Axel en werden protestantse boeren van de Zeeuwse Eilanden aangetrokken om het gebied te herbevolken (samen met protestantse Vlamingen, Walen en Hugenoten). In het katholiek gebleven Land van Hulst begon de herbedijking pas na de Vrede van Münster in 1648 en gebeurde de herbevolking vooral vanuit het katholieke Waasland. Katholiek bleven ook de hoger gelegen centrale en oostelijke grensdorpen.

Het huidige dialectlandschap in Zeeuws-Vlaanderen is dus 17de-eeuws. De dialectische hoofdgrens die West-Zeeuws-Vlaanderen en het Land van Axel van de rest van Zeeuws-Vlaanderen afscheidt, is ook een grens op het gebied van de demografische herkomst, de religie en de natuurlijke geografie (de waterarmen zullen pas in de 18de en 19de eeuw door inpoldering verdwijnen) (zie kaart, blz. 203).

De dialecten ten noorden / ten westen van de hoofdgrens bevatten enerzijds oude 'zuidwestelijke' verschijnselen, zoals het behoud van de *ie* en de *ui* in resp. *riepe* 'rijp' en *kuupe* 'kuip' of de *ooë* en *eeë* in resp. *booëm* 'boom' en *steëën* 'steen', waardoor ze op het West-Vlaams lijken. Daarnaast zijn er ook sporen van Zeeuwse beïnvloeding: men zegt er bv. *noe* voor Ndl. 'nu' en *zeumer* voor Ndl. 'zomer' (niet in het Land van Axel). Kortom, West-Zeeuws-Vlaanderen en het Land van Axel behoren bij een groot West-Vlaams/Zeeuws complex. De evoluties die zich na de 16de eeuw in Oost-Vlaanderen hebben voorgedaan, 'Brabantse' of autochtone, hebben het gebied niet beroerd (behalve dan de grensdorpen, zie verder). Opmerkelijk is dat de katholieke minderheid in het gebied soms eigen klankverschijnselen bewaard heeft tegenover de protestantse meerderheid: bv. *keuningk* (kath.) - *konig* (prot.); *vleeës* (kath.) - *vleis* (prot.).

De dialecten ten oosten / ten zuiden van de hoofdgrens, dus het Land van Hulst en een aantal grensplaatsen, sluiten aan bij een oostelijk-Vlaams gebied (vooral het Waasland). Echte Zeeuwse elementen zijn maar spaarzaam aanwezig: het Land van Hulst zegt bv. wel nog *gos* voor Ndl. *gras*, naar in de grensdorpen is dat Zeeuws verschijnsel al helemaal afwezig. In dit gebied hebben de dialecten dus wel met een aantal Oost-Vlaamse vernieuwingen meegedaan: men zegt *rijp* en *kuip* en niet *riepe* en *kuupe*.

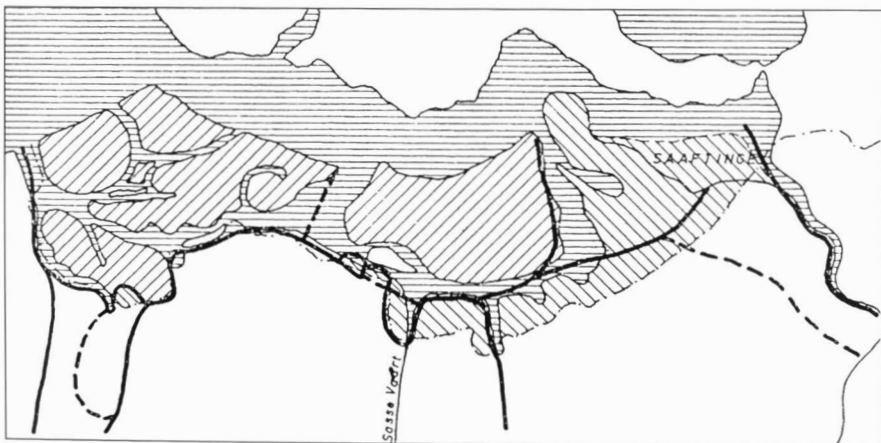
De grensdorpen dan. De oostelijke grensdorpen (Nieuw-Namen, Clinge, St.-Janssteen en Koewacht) zijn nog 'Vlaamser' dan het Land van Hulst; in die dorpen spreekt men eigenlijk Waaslands. Typisch is de uitspraak *uuë* in *buuëm*, terwijl het Land van Hulst (het oudere) *boëëm* zegt. Ook de centrale grens-

dorpen (Zandstraat, Westdorpe, Zuiddorpe en Overslag) zijn goed in het Oost-Vlaams geïntegreerd: ze ondergingen een paar typisch westelijk Oost-Vlaamse vernieuwingen (de *i* in *vis* en de *u* in *put* bv. worden net als in het Meetjesland met een naslag uitgesproken).

Eede, Philippine en Sas-van-Gent zijn aparte gevallen. In Eede spreekt men ongeveer Maldegems (*zistere* voor Ndl. *zuster*, *baa* voor Ndl. *bal*, *peu* voor Ndl. *pijl* ...). Philippine spreekt een geïsoleerd vissersdi-

alect met eigen kenmerken; het heeft duidelijk minder (Oost-)Vlaamse kenmerken dan de andere grensplaatsen. Ook Sas-van-Gent is een taaleilandje: typisch zijn bv. *stuk*, *vuur* en *duur* - net zoals in het Algemeen Nederlands! - in afwijking van het Vlaams en het Zeeuws met *stik*, *vier* en *dier*.

Prof. dr. Johan Taeldeman
dr. Jacques Van Keymeulen
Vakgroep Nederlandse Taalkunde RUG

 overwegend protestants
op het Noorden georiënteerd

 overwegend katholiek
op het Zuiden georiënteerd

 huidige rijksgrens

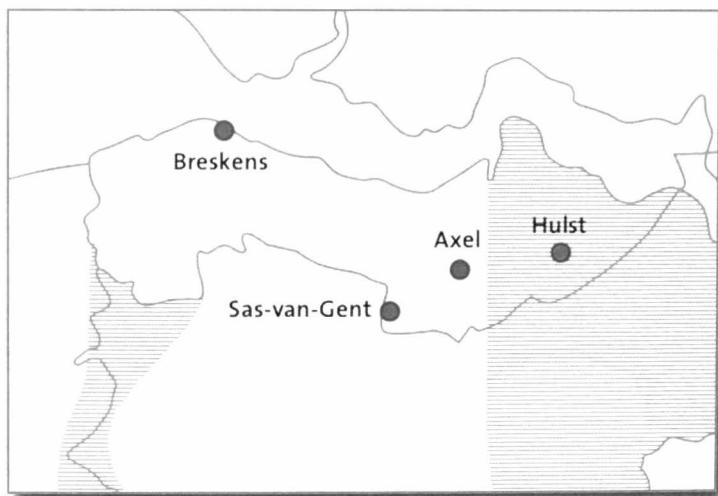
 moderne dialectgrenzen

Zeeuws-Vlaanderen omstreeks 1700 (geografisch en maatschappelijk)

Uit: Taeldeman, J. 'Op fonologische verkenning in Zeeuws-Vlaanderen. In: *Taal en Tongval* 31 (1979). blz. 187.

ZEEUWS-VLAAMS

(4 gemeenten, 4 transcripties)

Axel

Nou ja, dan hadden die meisjes zoveel bekijks, hé

*Verteller: B.J. Knierem (°1898)
Opgenomen: 9 augustus 1966*

Maar nu die boerenjongens bijvoorbeeld, *hé*, die gekleed waren als Axelse boeren...die daar een jaar of vier in dienst geweest waren, als militair, en die terugkwamen, die jongens die hadden meer van de wereld gezien, en die wouden dat boerenpakje niet meer aandoen, die gingen gewoon als burger gekleed, zeg maar.

Dat is te begrijpen, *hé*.

Ja, dat is te begrijpen, zo lang de zaak nog apart blijft, en geïsoleerd blijft, dan heeft dat zin, maar als het reizen toe gaat nemen, en het bezoeken van andere streken en zo, dan kun je je eigen in zo'n pakje niet meer zien. Toen m'n vrouw nog een jong meisje was, voordat we getrouwd waren, dan was ze ook zo gekleed als de boerinnen hier.

Ja?

Ja, ook met zo'n paar vleugels op de schouders, zal ik maar zeggen, *hé*, en als ze dan in vreemde streken kwam, nou, ja, dan hadden die meisjes zoveel bekijks, *hé*.

Ah, dat geloof ik.

Ze is een keer in Friesland geweest met haar zuster, dat waren dan twee boerenmeisjes, en dan gingen ze 's zondags morgens naar de kerk en toen de kerk uitging, toen bleven alle mensen bleven, bleven buiten staan in twee lange rijen en dan moesten ze daar door, zo te zeggen, om bekeken te worden.

Ja.

Die rijke boerendochters, *hé*, die streefden ernaar om doeken te hebben met figuren erop zoals de anderen niet had, begrijp je wel, *hé*

Speciaal.

Ja, speciaal.

En dat was mooi spul.

Het moest geen uniform wezen en dan was er op Zaamslag, was er een vent, en die zorgde daarvoor, die maakte zelf tekeningen, dat was, *eah*, Krijn Haak en Ko Haak.

Ja, ja.

Die maakte daar zelf tekeningen voor en die tekeningen stuurde die op naar Lyon, naar de ... een fabriek van zijde.

Ja, de zijdestreek, *hé*.

Ja, en dan kreeg hij één zo'n speciale doek, van de fabriek zodat die rijke boerin dat alleen droeg ... geen mens anders, maar dat voel je wel, dat kostte centjes. Natuurlijk, dat was geen massaproduct, maar dat was één speciale doek voor die vrouw of voor dat meisje gemaakt, en dat kostte centen.

Dat geloof ik.

En daar kwam bij, dan droegen ze hier aan hunder (!) hals van die mooie kragen met gouden sloten, *hé*.

Ja, ja.

En hier aan de kanten van die doek gouden spelden. Ja, dat was allemaal prachtig, *hé*.

Ja, dat was meer voor de echte boerinnen, *hé*.

De rijke..

De mindere mannen, dat was veel zilver.

Ja.

En dan hadden ze ook nog een bepaalde dracht voor wanneer er iemand dood was in

de familie, *hé*, dat kon je zien aan de strik vanachter aan hunder muts.

Zwart linnen, *hé*, dat was zwart linnen, *hé*.

Zwart.

En in de week hadden ze een klein wit strikje ... daaraan en 's zondags een grote strik aan hunder mutse vanachter, dus dat was het verschil.

Iemand die in de zware rouw was had zwarte doeken en in de lichte rouw je had blauwe doeken, met blauwe bloemen op of 't een of 't ander, maar iemand die niks ...

Dat is voor een neef of zo.

Een lichte rouw, *hé*.

Ah ja.

Maar anders dan was het nogal veel rood en bruin.

Ja, gekleurd, *hé*.

Prachtig, het was prachtig, ik vond het een prachtige dracht...

(1) hunder = hun

Breskens

's Nachts om een uur of twee drie hoorde je de klompjes over de straat kletsen

Verteller: Jacobus (°1913)

Opgenomen: 17 augustus 1966

Zo, net na den eersten oorlog, ik zal maar zeggen in vijftig-zesentwintig, dan waren d'r hier nog allemaal zeilscheepjes, zo'n vijftig, dertig...

Ja?

En die bennen ... dan ineens allemaal overgegaan op motor. Ze hebben er allemaal een motortje in laten zetten, dat waren nog geen sterke. Dat waren motortjes van 26 pk, van die ouderwetse gloeikopmotors, die moesten ze ... met een lamp moesten ze die voorverwarmen en als ze ze dan op... als ze ze dan aanslingerden met een groot vlieg wiel, dan gaf dat een harde knal, en dat kon je door heel het dorp horen. Trouwens, je kon altijd 's nacht merken dat Breskens een vissersdorp was, want ik woon in een straatje waardat er nogal enkele vissers wonen, en dan hoorde je zo 's nachts, om een uur of twee, drie hoorde je de klompjes over de straat kletsen en dan gingen ze ... gaan roepen, want dan mochten ze de knechts gaan halen.

En wat riepen ze?

En dan riepen ze: "'t Is tijd!" enne, ze riepen ook nog wel eens wat anders als het een beetje lang duurde.

Ja, ja.

Dan kwam er wel eens iets pittigers voor de dag, dat kan je wel begrijpen natuurlijk, maar meestal waren ze daar zo aan gewend dat ze, nou ja, bij wijze van spreken dadelijk present waren .

Ja.

En dan ging het naar de kaai, de zeiltjes werden gehesen en weg waren ze, zo ging dat vroeger...

Hulst

Hulst *hé*, dat wordt rijk van de Belgen

Verteller: Petrus (°1928)

Opgenomen: 26 juli 1966

In Hulst komen heel veel toeristen.

Vreemdelingen, azo?

Heel veel vreemdelingen, maar allemaal dagjesmensen, *hé*, niet voor eigenlijk, *euh...*, want er is hier geen gelegenheid voor... Ge hebt hier een paar hotels waar dat er een paar mensen kunnen slapen, maar eigenlijk, verder is er geen gelegenheid om hier, *euh...*

Ah ja, enne, veel vreemdelingen azo, Belgen?

Heel veel Belgen... Hulst, *hé*, dat wordt rijk van de Belgen, ja, dat is just, al die winkels... al die winkels als ge dat mee... als ge dat ziet, *hé*, die bestaan van de Belgen. Net als nou ook 's maandags, dat heeft gisteren markt geweest en dan hebben er mischien tienduizend mensen in Hulst geweest, *hé*, ...

Allez g'ij, zo formidabel?

Ah ja, dan kom je er niet door, *hé*, maar dan weet ik zeker dat er achtduizend Belgen bij zijn en die komen hier met bussen en alles. D'r is daar hier een hotel in Hulst en die... daar kunnen de mensen zo komen eten, de Belgen azo, van die verrassingsreizen voor, *eh*, 5 gulden, daar kunnen ze zoveel eten als ze willen. En als ge dat hoort wat Belgen dat er daar komen, enne, als die die mens, hij zegt later ... die cafébaas, dan, *hé*. Hij zegt: "Als hier de Belgen geweest zijn, dan moet ik gaan ruimen (1)". Hij zegt: "Dan doe ik de WC's open en allemaal van die lege dozen van boter, azo, en die vrouwen die boter onder hulder (2) kleren gestoken, en die WC, dat is, dat is... daar, daar kan ik niet in van de dozen.

Is 't zo erg?

Zo erg is het.

Jawadde zeg...

(1) ruimen = opruimen

(2) hulder = hun

Sas van Gent

Dan zijn ik naar Gent gegaan, naar de Gentse zwemvereniging

Vertelster: Raymonde (°1928)

Opgenomen: 5 augustus 1966

Ik was hier dus lid van de zwemclub in 't Sas, enne, ik maakte nogal goede tijden, en toen op een gegeven ogenblik toen kwamen ze d'r eigenlijk achter in Gent dat ik dus Belg was, enne, nou, ja, ik kon hier natuurlijk weinig bereiken op internationaal gebied, omdat ik, ja, hoe zal ik het zeggen, omdat ik hier dus te ver, om te beginnen, van Holland zat, geen overdekt zwembad. *Euh*, dan, met een Belgische nationaliteit kan je natuurlijk nooit opgenomen worden in een nationale ploeg van Holland, dus dan zijn ik naar Gent gegaan naar de Gentse zwemvereniging... daar zijn ik nog altijd lid van. Ik gaan tussen twee haakjes morgen toch weer naar de Belgische kampioenschappen, daar gaan ik altijd naartoe, enne, dat was dan in... 'k Zijn in vierenvertig, net voor de bevrijding, dan zijn ik eigenlijk begonnen te zwemmen, want dan kwam ik dus van de school af en in ... negenveertig dan zijn ik lid geworden van de Gentse, dan maakte ik dus dermate tijden dat dat er een beetje op begon te lijken, dan kwam ik nou op ... (1), dat ik in België toch zeker mee zou kunnen, dan was ik, dus, voor een zwemster toen was dat oud, want ik zijn dus maar begonnen als ik zestien was, en, als je nou dus bekijkt, dat die meisjes die nou zwemmen, die zijn op zestien jaar eigenlijk al op hulder (2) toppunt, *eh*. Dus, u weet waarschijnlijk dat ik in 1950, dan zijn ik immers Europees kampioene geweest op de 200 m school en dan was ik dus al tweeëntwintig jaar, dat is heel oud voor een zwemmer, hoor, dat is oud, hoor, en in negenveertig, nee, 't is in achtenveertig geweest dat ik in Gent gekomen zijn, in de winter, en dan in negenveertig dan zijn ik dus voor den eerste keer kampioene van België geworden, dat heb ik.

Op de ...?

... 200 m schoolslag, en dat heb ik dus volgehouden tot drieënvijftig en in vierenvijftig dan zijn ik geen kampioene geweest op de 200 m schoolslag, maar daar heb ik wel een schildje van gehad. dan was ik kampioene op

“zwemmend redden”, en dan in vijfenvijftig dan heb ik nog een keer kampioen geweest en dan, dan, daarna heb ik eigenlijk niet veel meer gezwommen...

(1) dan kwam ik nou op = dan bereikte ik toch een peil

(2) hulder = hun